

Найкращий друг блискавок, або Загадки Ніколи Тесли (Дитинство Ніколи Тесли)

Любко Дереш

Ви, звісно, знаєте, друзі, яким небезпечним — за неналежного з ним поводження — є перемінний струм, що тече в електромережі. Але чи знаєте ви про те, що в наших розетках міг опинитися не вбивчий перемінний струм, а його безпечніший родич — струм постійний?

А все це трапилося давно — ще у дев'ятнадцятому столітті.

Тоді постійним струмом опікувався відомий американський винахідник Томас Едісон. Серед його дивовижних винаходів були пристрій для запису людського голосу (фонограф), пристрій для перегляду рухомих картинок (сінематограф — дідусь сучасного кінопроектора), пристрій для накопичування електроенергії (акумулятор), ба навіть пристрій для страти ув'язнених (електричний стілець). І всі вони працювали від постійного струму.

Та якось до Едісона прибув із Європи високий худорлявий юнак зі слов'янським ім'ям Нікола Тесла. Йому вистачало сил і здібностей не лише для роботи в лабораторії, але й для вдосконалення винаходів самого Едісона, а головне — у нього народжувалося безліч оригінальних ідей, пов'язаних з електрикою. Зокрема, цей молодик намагався розповісти великому винахіднику про різновид струму, який він сам відкрив і назвав перемінним.

Невідомий нікому перемінний струм, зі слів цього дивака зі Старого Світу (так американці називали Європу), був значно перспективнішим за постійний.

Можливо, знаменитий винахідник побоювся, що відкриття молодого хорвата могло затьмарити його власну славу — адже усі в Америці називали Едісона не інакше як чарівником: люди захоплювалися його працьовитістю й багатством ідей. Хай там як, але Едісон намагався всіляко продемонструвати своєму молодому колезі небезпечність та шкідливість перемінного струму — навіть на очах у Тесли вбив ним собаку. І, можливо, саме в той момент історія людських винаходів могла піти іншим шляхом, і ми не знали б ані розеток, ані імені Ніколи Тесли. Можливо, й вам його ім'я ще ні про що не каже, — але стривайте! Зараз ви дізнаєтеся про найзагадковішого, найталановитішого винахідника двадцятого століття. Про нього казали так: "Геніїв на землю посилають Небеса, аби ті виконували задачі, неможливі для інших. Але Ніколу Теслу Господь послав на Землю надто рано..."

Зараз перемінним струмом користуються всі й усюди, тож зрозуміло, кого із цих двох винахідників життя призначило переможцем. Але чи всім відоме ім'я цього довгов'язого юнака з палаючими очима та незвичним ім'ям — Нікола Тесла?

Народився наш герой у мальовничій Хорватії, в селі Сміляни, що розкинулося на

схилі Велебитських гір. Кажуть, що він з'явився на світ рівно опівночі, коли дев'яте липня переходило у десяте. Сталося це 1856 року, і за вікнами шуміла страшна гроза...

Батьками Ніколи були смілянські селяни — втім, люди не такі вже й прості. Тато, Милутин Тесла, був священиком. Він захоплювався природничими науками і міг багато розповісти синові про навколишній світ. Мама Ніколи Джука була відома на всю околицю своєю працьовитістю та винахідливістю. Джука Мандич сама вдосконалювала свій ткацький верстат, вигадувала хитромудрі штуkenції, які допомагали їй у хатньому господарстві. Певно, саме від мами Нікола успадкував звичку вдосконалювати все, на що впаде його погляд.

Джука знала безліч народних пісень та легенд. Багато з них і Нікола пам'ятав аж до смерті, а народні пісні свого краю любив так, що вже живучи в Нью-Йорку, спеціально запрошував музик із рідного Загреба.

Одного вечора маленький Нікола бавився з чорною кішкою, яка жила у них вдома.

Надворі ось-ось мала розпочатися гроза, і повітря аж бриніло від невиразної напруги. Раптом у напівморозу хлопчик побачив, як від його доторків кішка почала іскритися блакитним світлом. Нікола так захопився цим видовищем, що й не помітив, як його батьки, заворожені блакитними вогниками, теж завмерли і спостерігали за дивовижею. Врешті мама першою спохопилася й наказала синові перестати дратувати тварину — вона злякалася, що від блакитних іскор може зайнятися хата.

Нікола попросив батька пояснити йому, що то було за дивовижне явище. Але тато, який зазвичай знав відповіді на всі запитання, цього разу розгубився.

— Мабуть, це якось пов'язане з електрикою, — невпевнено відповів він синові.

З того часу Нікола намагався розгадати таємницю електрики, яка видалася йому найчарівнішою річчю на світі. Забігаючи наперед, скажемо: таємницю блакитних іскор Нікола вивчав не рік і не два — вісімдесят років свого життя він присвятив дослідженню цього явища!

Маленький Нікола часто гуляв сам у горах. Там було особливо красиво літку, коли над вершинами Велебіту нависали сріблясті грозові хмари, схожі на велетенські вежі. Повітря завмирало перед бурею, і Нікола з нетерпінням чекав, коли почнуть спалахувати блискавки і гриміти грім. Адже блискавиці — це теж електрика, природна.

Можливо, саме ці спогади про гуркіт грому і тремтіння гір зринули у вже дорослого Тесли, коли він проводив один експеримент у Нью-Йорку. Того дня Нікола досліджував пристрій, який породжував особливий вид коливань. Свідки розказували, що, проходячи повз будинок ученого, можна було чути гудіння, яке дуже швидко переросло у громовий гуркіт. Земля раптом задрижала. Посипалися шибки, з-під землі бризнули фонтани води — це тріскалися водопровідні труби. Врешті почали валитися будинки і вкриватися проламами дороги. Події того дня дотепер відомі як Великий нью-йоркський землетрус. Скептики вважають, що природний катаклізм просто збігся в часі з експериментами Тесли. Однак знайдеться й чимало людей, котрі гадають, що якби Тесла не вимкнув вчасно пристрій, що спричинив коливання, все місто могло би перетворитися на руїну.

Нікола ріс дуже незвичним хлопчиком. Своїм зростом, фізичною силою він помітно випереджував

однолітків. Усі чудувалися, коли бачили, як хирлявий на вигляд, довготілий хлопчина пірнає й на одному диханні перепливає річку, зринаючи на поверхню аж біля протилежного берега. Одного разу Нікола через необережність опинився під плотом, що саме пропливав по ріці, і лише велика сила волі допомогла йому не запанікувати і врятуватися. Він розсунув балки, з яких був скріплений пліт, набрав у груди повітря й, пропливши під плотом, випірнув біля берега.

Але не лише фізичною вправністю відрізнявся Нікола. Коли його батьки переселилися зі Смілян у місто Госпич, хлопчині довелося перейти у нову школу. Деякі учні й учителі неприязно сприйняли новачка — надто вже він виділявся на загальному тлі. Не раз бувало, що Нікола міг вигукнути відповідь на задачу швидше, ніж учитель закінчував читати її умову. Математичні обчислення він проводив у голові з блискавичною швидкістю.

Але з часом однокласники Ніколи переконалися, що новачок — хороший хлопець. Він і грати в ігри вміє, і друг незлецький, і допомогти може. Ось, приміром, така історія.

Нікола найкраще у школі знав фізику і математику, але з якогось часу в нього почали з'являтися двійки з креслення. У чому причина? Адже вдома Нікола креслив і малював цілком непогано.

А причина була ось у чому. У школі в Госпичі існувало правило, згідно з яким учня, що має найгірші результати з креслення та малювання, в кінці року виключають зі школи. Нікола хвилювався за одного хлопчика зі свого класу, який не вмів малювати і якому загрожувало подібне покарання. Нікола подумав, що з його видатними успіхами у математиці й фізиці директор не вижене його, а однокласника буде врятовано.

Шкільна дошка надовго запам'яталася Ніколі... причому в буквальному значенні. Вже у зрілому віці вчений розповідав, що всі потрібні обчислення він уявляє собі записаними на шкільній дошці, і відповідь з'являється на ній миттєво.

А ще у Ніколи була справді надзвичайна пам'ять. Навіть через десятки років він міг назвати точні розміри будь-якої деталі кожного зі своїх винаходів.

Сила волі, яку часом проявляв Тесла, була вражаючою. Як виявилось, волю Нікола проявляв не лише для того, аби годинами сидіти за підручниками, але й у незвичних обставинах... Одного разу хлопчик сильно занедужав. Хвороба була вкрай важкою, і Нікола опинився на межі життя і смерті. Але під час хвороби він читав одну зі своїх улюблених книжок — "Пригоди Тома Сойєра" Марка Твена. Один із епізодів книжки так підняв хворому хлопчикові настрій і бажання жити, що він... вирішив одужати. На здивування батьків та лікарів, за лічені дні від хвороби не залишилося й сліду!

Оповідать про Теслу багато чуток. Деякі з них просто фантастичні. Розказують, приміром, що в дитинстві Нікола мав дар бачити невидиме для інших таємниче світло... Мовляв, хлопчина годинами міг спостерігати за картинами, прихованими від очей звичайних людей. Чи правдиві ці чутки, сказати годі. Однак достовірно відомо, що зір,

слух, дотик у Ніколи з дитинства були надчутливими. Наприклад, майбутній винахідник міг бачити найдрібніші предмети на великій відстані, міг вільно рухатись у цілковитій темряві. Тихий сплеск іноді звучав для нього, як гучний грім, а звичайні доторки до предметів були нестерпними і болючими... Це дивне відхилення супроводжувало Ніколу все життя.

Ви, друзі, можете запитати: а коли, власне кажучи, Нікола Тесла став дорослим? Чи закінчилося його дитинство зі вступом до училища чи до університету? А може, аж тоді, коли він назавжди залишив рідну Хорватію, щоб мандрувати спершу Європою, а потім виїхати до Америки?

Чомусь здається, що глибоко в душі Нікола до смерті залишився дитиною. Інакше як би йому могли все життя спадати на гадку сотні чи навіть тисячі неймовірних казкових ідей — точнісінько як у дитинстві? Здається, Тесла дорослішав лише для того, щоб навчитися втілювати казку в життя!

Він першим навчився отримувати енергію від водоспадів, першим винайшов електричний годинник, ба навіть радіо придумав першим — на кілька років раніше від людей, яких вважають "батьками" радіозв'язку — італійця Марконі та росіянина Павлова. Але, здається, на цьому Тесла не хотів зупинитися. Він мріяв навчитися керу-

вати кульовими блискавками. Він посилав сигнали у відкритий космос, адресуючи їх невідомим мешканцям галактичних глибин. Він мріяв зрозуміти, яка сила рухає Сонцем, нашою Галактикою, усім Всесвітом. Та головне — мріяв навчитися використовувати цю енергію. Наскільки йому це вдалося? Дехто вважає, що Тесла спеціально перед своєю смертю знищив деякі свої винаходи — такі, наприклад, як вічне джерело енергії чи "промінь смерті". Мовляв, люди ще не готові давати собі раду з такими могутніми пристроями.

Чи це правда? Не знаємо. Але відомо точно, що до всіх відкриттів і винаходів Теслу привела не лише воля і працелюбність, але й... чорна кішка, яка іскрилася у темряві, коли над гірським містечком у Хорватії гриміла гроза...

Історія людини в історії людства

Нікола Тесла (1856-1943 рр.) — сербський винахідник і науковець. Народився в селі Сміляни на території колишньої Австро-Угорської імперії (нині Хорватія) у ніч з 9 на Юлія 1856 року. Навчався у Вищому технічному училищі в місті Грац (Австрія), потім у Празькому університеті. Працював у компанії Едісона — спершу

в Парижі, згодом у Вестінгаузі (США).

Автор багатьох відкриттів і винаходів у галузі електротехніки, на які отримав понад 1200 патентів.

За життя спізнав славу геніального винахідника, безкорисливого вченого, дивака і відлюдька. СімТне мав, вирішивши присвятити себе науці.

Врятував життя своєму приятелю, передбачивши катастрофу "Титаніка" і не пустивши того на корабель.

Близьким другом Ніколи Тесли став Марк Твен, роман якого допоміг Теслі одужати під час важкої хвороби в дитинстві.